

in estetskih šablon, zato so njegove sodbe tehtne, negativne kritike spodbudne, predvsem pa daleč od kritiške arogance.

M. Zlobec

SANDI SITAR, KAKŠNA JE RAZLIKA MED ENIM VRABCEM?

V Sitarjevi knjigi* nas najprej preseneti izredna dolžina njenega naslova, ki ga sestavlja vprašanje: »Kakšna je razlika med enim vrabcem?« in odgovor: »Nobena! — Obe nogici ima enako tenki. Zlasti levo!« Oboje skupaj predstavlja celoto, ki je bila pred leti znana v javnosti kot »kubistični vic«. Tega je sedaj avtor postavil na čelo svoje knjige s podnaslovom, ki razlaga, da je to »besedna igra«, ki se pojavlja ob določenih priložnostih. Druga, manj opazna stvar je ta, da knjiga nima kazala ali pregleda vsebine, ampak »program«, ki je simetrične narave in tak kakršen je, kaže na premišljenost, s katero je knjiga zasnovana. V njej se namreč ujemajo začetni in končni deli, npr.: »Predigra — Poigra; Konec za začetek — Konec za konec; Igra, prvi del, var. 1. — Igra, drugi del« itd. Takšna razdelitev pripovedi je kljub dodatkom privzeta iz dramatike. Vendar ne gre le za privzem zunanje razdelitve, temveč za pripoved, ki je nastala iz križanja dramatike in proze. »Predigra« se tako začneja iz govorno ne povsem realiziranega dialoga med »vodjo igre«, neomenjenimi igralci in gledališkim osebjem, ki na ukaz začne predstavo. Pri vsem tem je besedilo razdeljeno na dve polovici: na govorni del, ki je natisnjen na levi polovici strani, in na negovorni del, ki zavzema desno polovico strani in pojasnjuje, kaj osebe sploh počenjajo ob tem, ko

govorijo. Ta grafična ločenost dovolj očitno razkriva dvojni izvor pripovedi, ki se nanaša povrh vsega še na gledališko predstavo. Torej gre za pripoved, ki poteka dramaturško, saj jo sestavljajo govor oseb in didaskalije, ki pa so neprimerno bolj obsežne kot tiste v čistih dramatskih besedilih, kajti ravno tu se uveljavlja pripovedna narava besedila. Ta dvojnost, ki izhaja iz križanja dveh literarnih zvrsti, se ohranja skozi celotno knjigo. V »Predigri« prevladuje negovorni del, zato da se lahko seznanimo z gledališko uprizoritvijo, katere tematika je gledališka že sama po sebi: izvemo za klovnov nastop in za vtis, ki ga napravi na gledalce. Klovnovi »predigri« sledi osrednja predstava o nekem moškem, ki nenavadno dolgo vztraja zaprt v hotelski sobi. Moški je v skrajni depresiji, saj poskuša narediti samomor.

Pripoved je doslej zajela klovnov nastop, v katerem zbuja pozornost predvsem njegov stavek: »Igra zaradi igre, saj bi sicer ne bila — igra. Vendar igra spoznavanja (...) razlike med enim« (7). Klovni se ne pojavlja pred gledalci (bralci), da bi jih zabaval s svojim burkaštvom, ampak zato, da deklamira ali poje nekakšne songe, katerih namen je opozarjati gledalce (bralce) na glavne poteze uprizoritve. Zaradi tega ima rezonersko-didaktično funkcijo, kajti predstava ima očitno določen namen. Da ga ne bi zgrešili, jim ga klovni sugerira; razkrije koncepta uprizoritve: — neobvezna igra; — za navidezno neobveznostjo je skrita ideja, ki naj bi jo gledalci na vsak način doumeli: »razlika med enim«. Ta paradoks pomaga razrešiti najprej kilometerski naslov knjige: res gre za enega vrabca, toda ta ima dve nogici. Eno je kljub navidezni monolitnosti sestavljeno iz dveh delov, notranjih nasprotij. Dobljeni ključ nam pomaga razumeti pripoved, v kateri je v ospredju ena oseba, ki pada iz enega konflikta s svetom in s samim seboj v drugega. Z njim se ne

* Sandi Sitar, Kakšna je razlika med enim vrabcem? (...) Opremil France Maček. Založba Lipa, Koper 1974.

seznanjamo po kronološkem zaporedju, marveč diskontinuirano; v glavnem od konca proti začetku. Na to opozarjajo že sami naslovi posameznih delov pripovedi, ki smo jih že navedli. Ob začetno, klovnovo opredelitev predstave je postavljen njen kulminacijski vrh: konkretizacija klovnove ideje: posameznik, ki se hoče umakniti svetu v smrt. Razlika v enem je v malenkostni volji do življenja in naraščajočo tendenco uničenja. Predstava temelji na odbiranju takšnih življenjskih položajev posameznika, ki najbolj karakterizirajo izhodiščno idejo. Zato lahko govorimo, da je Sitarjevo delo alegorija, kar potrjuje še vrsta potez na različnih ravneh. Na kompozicijski je, kot smo opozorili, opazna v tem, da se predstava začne s koncem. Temu sledi pravzaprav klasična retrospektiva pod naslovom »Igra, var. 1.« Iz nje izvemo, kakšna je bila preteklost moškega, ki se nagiba k samomoru. Ne izvemo najprej za njegovo otroštvo, temveč za njegov študij slikarstva. Prav v tem se spet pokaže alegorija; seznanjamo se le s tistimi dogodki, ki so človeka privedli na rob življenja, vsi drugi so izpuščeni. Zanj je tudi značilno, da nima imena, marveč je samo »on« — anonimnež, eden izmed mnogih, ki se znajdejo v podobnem položaju. Osebnostno ime bi ga že pomaknilo v bližino individualizacije, ki seveda še ne bi bila karakterizacija enkratne osebnosti z dogodki, ki jih ni mogoče spraviti v razvidno zaporedje. Tako pa se seznanjamo le z glavnimi »postajami« življenja, ki je dejansko slehernikovo. Prva »postaja« je študij slikarstva, ki jo pripovedovalec tudi razmeji od poznejših: »To so bila nora študentovska leta, kasneje je šel vsakdo po svoje in tudi marsikaj drugega je šlo po svoje« (29). Drugo je npr. njegova ljubezenska zveza, ki je razpadla. Čez leta se mukoma obnavlja, čeprav živi z drugo žensko. Vse stranske osebe so izredno tipizirane; imajo le vlogo nekakšnih dopol-

nil, ob katerih se pokažejo določene reakcije glavne upovedene osebe: čustvena otopelost in nagon, to je edino, kar ga še povezuje z žensko, s katero živi. Ko ostane sam, pripovedovalec lapidarno komentira: »V velikem praznem prostoru ostane popolnoma sam« (32). In spet sledi preskok k naslednji »postaji«: razvijanju slikarskega talenta, kjer poskuša najti smisel svojega bivanja. Z uspešno razstavo se končno iztrga samoti in se poveže s kulturniško srenjo, v kateri vladajo klanske manipulacije. Slikarjevi odnosi s skupino in tudi skupina sama so prikazani tipizirano, z nekaj skopimi dialogi, ki jih spremlja njegovo spoznanje: »Zmerom sem bil za vse sam« (46). »Samotni popotnik sem, nisem za Man« (47). Po razstavi pade v ustvarjalno krizo in novo depresijo. Tu je pripoved (uprizoritev) pretrgana; vanjo je vstavljen nov sestavni del »Igra, prvi del, var. 2.« Retrospektivna pripoved ne teče več kontinuirano, se ustavi, ker je nenadoma uveden princip variiranja motiva, ki je že bil upoveden: propad nadarjenega slikarja, ki začne slikati kičaste pokrajine iz komercialnih vzrokov. S tem principom je poudarjena odločilnost te »postaje« za slikarjevo življenje, hkrati tudi alegoričnost, ki jo še podkrepi uvedba simultaneosti: »Približno ob istem času kot prejšnji prizor, le da v drugem mestu« (67). Zdaj so v ospredju iste značilnosti razvoja drugega slikarja, ki ga doleti skoraj enaka usoda kot prvega. Vse drugo v zvezi z njim je odpadlo, ker pač ni v skladu z alegorično zasnovno. Pač pa je njen del rušenje pripovedne (uprizoritvene) iluzije z vmesnim nastopom klovna: »Medigra«. V njej nas spet opozori na vodilno misel dela: »Kakšna je razlika med enim mestom« (78). Celoten klovnov nastop pomeni komentar slikarjevega primera. V preostalem delu pripovedi (uprizoritvi) se težišče prenese pravzaprav na slikarjevega dvojnika, ki spet ni imenovan, temveč ima le ideo-

loško oznako »sentimentalni humanist« — spet tipizacija, ki je v skladu z alegorijo, ki sloni še na selekcioniranju; merilo je seveda osrednja ideja. »Humanist« doživi svoj notranji zlom, zato opusti svojo »sentimentalno« idejno pozicijo. Torej doleti tudi njega »razlika med enim«. Oba, slikar in bivši humanist se otreseta depresivnosti šele ob nepričakovanem samomoru znanke-natarice. S tem pa še ni konec pri-

povedi, ampak samo tiste, ki se je našla na uprizoritev. Njena iluzija je še enkrat porušena: igralci, ki so nastopili v uprizoritvi, se začnejo pogovarjati o pravkar odigranih vlogah. Alegoriziranja ideje je konec in s tem tudi dela s tezo, ki je samo navidezno prekrita z oblikovalnimi prijemi. Pokazalo se je, da so ti njej podrejeni.

Marjan Dolgan

Boris A.
Novak

Definicije

Svetloba zmeraj vstopi brez trkanja
in odide brez slovesa.

Zvok je padel
iz gnezda tišine.

Voda koraka z valovi.

Biti ogledalo,
živeti od slik.

Dno zasidra padec.

Koraki so budni,
ko pot zaspi.

Ptice so pozobale tišino.

Kamen umira brez glasu.